

MODELE DE CALIFICARE PROFESIONALĂ — CONȚINUT ȘI FUNCȚII

Ion Holban

1. Modelul de calificare

Un model de calificare profesională este, de fapt, un *model de structurare a personalității*. În funcție de domeniul socioprofesional în care, sau spre care, este prezentă o tendință de integrare, are loc un proces de modelare a persoanei sub aspect de informație, deprinderi, orientare în domeniul valorilor, deziderate de viitor, mod de a reacționa. Condițiile exterioare impun, prin solicitările pe care le adresează persoanei, o acțiune de ajustare și apoi de adaptare a conduitei la realitățile respective, o selecție și o modelare a formelor de percepție, de înțelegere și interpretare, de acționare. Privită în diversitatea formelor sub care se prezintă, interrelația individ-mediul este alcătuită dintr-un ansamblu de situații de apropiere sau depărtare, asimilare sau simplă acceptare, modificare. În contextul bagajului său ereditar, tânărul se realizează sub acțiunea și în direcția caracteristicilor prezentate de mediul, cu precădere social, în care își are organizate condițiile de pregătire pentru viață. În acest sens, liceul reprezintă un exemplu simplu și elocvent. Diversitatea tipurilor de licee este urmată, pe plan formativ, de o diversificare, sub aspect cultural, a tipurilor de personalitate umană, pe care activitatea productivă sau învățământul superior le desăvârșește. Fiecare tip de liceu înseamnă, prin acceptarea sa de către tânăr, o orientare spre un anumit domeniu de valori, consolidarea diferențiată a unui fond cultural și structurarea unor deziderate de viitor pe linia formei respective de instruire și educație. Absolventul liceului sanitar se deosebește structural de absolventul unui liceu economic, metalurgic, agricol sau de arte. Aceasta este și rațiunea diversificării formelor de pregătire și anume: structurarea unor personalități, care, prin ansamblul caracteristicilor pe care le prezintă, să exprime o orientare spre un anumit domeniu de activitate sau categorie de valori. Orientarea școlar-profesională, organizată științific, urmărește plasarea copilului sau a tânărului, în funcție de fondul ereditar sau dobândit, în ambiția în care își poate găsi condiția optimă de realizare, adică în care i se pot oferi șansele depline de activitate a fondului aptitudinal și de satisfacere continuă a acestui fond. Prin aceasta, folosind rețeaua școlară, acțiunea de ori-

entare susține procesul de diferențiere a personalității și îl conduce pe linia specificului individual.

Modelele de calificare pe care le sugerează discuția de mai sus, plecând de la funcțiile liceului, pot fi denumite *modele tipologice*. Ele se plasează între un *model general* de calificare profesională și un ansamblu de *modele individuale*, fie specifice unor *profesiuni*, fie, ducând mai departe diferențierile, unor *persoane*.

În linii mari, se pot distinge, ierarhic, următoarele categorii de modele de calificare:

a. *modelul general de calificare*, care se structurează pe baza liniilor generale de desfășurare a activităților socioprofesionale și este conturat prin caracteristicile fundamentale ale unui proces de calificare, așa cum acesta se precizează într-un anumit context istoric;

b. *modelul tipologic de calificare*, pe care l-am putea denumi al *sectorului de activitate* și care reprezintă parametrii generali ai formării profesionale a tuturor persoanelor ce sînt încadrate (sau se vor încadra) în profesiunile subordonate domeniului respectiv de activitate (agricultură, construcții de mașini, construcții edilitare, energetică, transporturi, industrie ușoară etc. *);

c. *modelul profesional de calificare*, care conține parametrii fundamentali ai unei anumite activități, exprimați prin formele de solicitare, implicit de răspuns și care poate fi considerat ca o formă reprezentativă a modelelor personale de calificare ce se întîlnesc în interiorul unei profesiuni (mecanizator agricol, strungar, lăcătuș, zidar, electrician etc.) și în structurarea cărora îndeplinește un anumit rol;

d. *modelul personal de calificare profesională*, care are un pronunțat caracter de unicitate, ca revers al unicității persoanei și exprimă parametrii calificării persoanei în funcție de parametrii personalității în cauză, considerați în relația cu activitatea. Este un model concret, cu individualitate distinctă.

Relația dintre modelele respective de calificare profesională se exprimă printr-un *raport de subordonare* succesivă, de la modelul general, prin cel tipologic și cel profesional, pînă la modelul personal. În aceeași ordine scade *gradul abstracității*, crește *numărul modelelor aflate pe același plan* (noțiuni cu sfere exclusive, coordonate) și se *amplifică numărul caracteristicilor comune și diferențiale*. În ierarhia stabilită, de la modelul general la cel personal de calificare, fiecare model *le presupune*, în organizarea sa, pe cele anterioare, astfel încît în modelul personal se întîlnesc modelele supraordonate: profesional, tipologic și general de calificare. Acest mod de integrare permite, pe de o parte, descifrarea parametrilor unui proces de calificare, iar pe de altă parte, organizarea stadială a procesului respectiv.

Prezentarea sistemică a modelelor de calificare are la bază sistemul de clasificare a profesiunilor în funcție de conținut și reflectă sistemul de

* În studiile elaborate în anii 1978—1981, pe baza contractelor de cercetare încheiate cu Ministerul Educației și Învățămîntului, colectivul Laboratorului experimental de orientare din Centrul de științe sociale al Universității din Iași a abordat problema modelelor tipologice și profesionale de calificare din sectoarele menționate în paranteză.

organizare a modalităților de pregătire, care, în condițiile legăturii dintre învățământ și producție, se concretizează prin diversificarea tipurilor de școli și a conținutului diferitelor forme de instruire și educație. Până unde poate merge diferențierea, prin școală, a pregătirii, rămâne o problemă în discuție. Putem face doar precizarea că modelul general de calificare implică factorul de cultură, în sensul de cultură generală, modelul tipologic adaugă acesteia cultura de specialitate, pentru ca modelul profesional să aducă în plus cultura profesională, sprijinită pe cele anterior menționate și consolidată, în ultimele ei elemente, prin contactul cu activitatea. Dar, să nu anticipăm.

2. Incursiune longitudinal-retrospectivă în dinamica proceselor de muncă

Prin definiție, un model de calificare profesională are o *valoare prospectivă*. Formăm un om pentru mine, iar acest mine reprezintă un spațiu cuprins între 2 (poate chiar 10) și 40 (nu-i exclus 50) de ani. În acest context, pentru stabilirea parametrilor principali ai unor modele de calificare devin necesare, pe de o parte, o *investigație transversală* în câmpul activităților socioprofesionale în vederea identificării naturii și nivelului pe care le prezintă solicitările la care trebuie să răspundă persoana integrată în activitate, iar pe de altă parte, o *incursiune în dinamica muncii* în scopul cunoașterii, prin analiză longitudinal-retrospectivă, a liniilor înregistrate în evoluția proceselor în cauză. Confruntarea datelor obținute prin cele două forme de investigare facilitează întrevăderea structurilor pe care le vor dobîndi în perspectivă procesele de muncă, natura solicitărilor și, implicit, modalitățile de răspuns ale persoanei. Să reținem cîteva dintre aceste caracteristici ale transformărilor.

a. *O tendință de izolare continuă a proceselor de producție în raport cu persoanele care alcătuiesc grupul social.* Dacă în economia primitivă aceste activități aveau loc în mijlocul grupului social și cu colaborarea directă, uneori, a întregului grup, astăzi, s-a ajuns la situația în care întreprinderea economică lucrează cu ușile închise. Diviziunea muncii, specializarea, trecerea de la forma de producție manufacturieră la cea industrială, consolidarea marii industrii sînt factori care au intervenit în acest proces. Printre urmările acestor transformări, menționăm : procesele de producție nu mai sînt cunoscute de marele public ; educația prin muncă în condițiile naturale al vieții devine un fenomen accidental ; informația tinerilor referitoare la conținutul profesiunilor este mult redusă ; fenomenul de transmitere a profesiunii de la ascendenți la descendenți este în restrîngere. Aceste fapte impun necesitatea organizării acțiunilor de informare profesională, facilitarea contactului direct cu procesele de muncă, creșterea rolului școlii și al activităților mass-media în alegerea profesiunii. *Orientarea profesională, în epoca noastră, se înscrie ca o activitate impusă de realitățile obiective (aspecte ale dinamicii muncii).*

b. *Înteruperea relației directe dintre lucrător și materia de prelucrat.* Depersonalizarea activității. Este rezultatul unui proces continuu, semnalat odată cu apariția primelor unelte (unealta este un intermediar) și se accentuează prin apariția mașinii, introducerea mecanizării, generaliza-

rea automatizării. În forma automatizată de lucru în coloană, contactul lucrătorului cu materia de prelucrat este întrerupt complet. În aceste condiții, măiestria minii este implicată tot mai puțin în activitate. La fel și măiestria minții începe, în condițiile cibernetizării, să fie exclusă din multe operații. Printre urmările acestui proces semnalăm: degradarea abilităților și aptitudinilor ca urmare a neintervenției lor în activitate, descărcarea limitată a energiei mobilizate, accentuarea stării de pasivitate corporală și a sedentarismului, lipsa unei problematice intelectuale care să întretină starea de vigilență. Educația pentru organizarea rațională (în compensare) a timpului liber devine o necesitate. În orientarea profesională, atenția se deplasează de la temă la condiții, de la capacitatea de rezolvare la cea de integrare, de la aptitudini la personalitate.

c. Tendința de izolare a lucrătorului în cadrul activității.

Mecanizarea și, în special, automatizarea determină scăderea densității colectivelor de muncă, creșterea distanței dintre două posturi de muncă și, implicit, izolarea acestora. Reducându-se posibilitatea de control a grupului asupra activității membrilor săi, crește responsabilitatea lucrătorului pentru acțiunile și neacțiunile sale, aceasta în condițiile în care, în industria automatizată, simple neatenții pot avea efecte negative de proporții. Situația respectivă aduce pe primul plan *problema educației, a disciplinei și a responsabilității*.

d. Științificizarea proceselor de producție. Intervenția fizicii (mecanizare, automatizare, cibernetizare) și a chimiei (tehnologiile de producție, rețeta de fabricație) în organizarea proceselor de producție are ca urmare ridicarea nivelului intelectual al solicitărilor, sub aspect de potențial intelectual și sub aspect de cultură. Limitele de considerare a deficiențelor mintale cunosc alți parametri (mai ridicați) și, concomitent, se profilează o nouă categorie de deficiențe, *deficiențe culturale*. Analfabetismul este incompatibil cu formele moderne de producție. Rolul școlii în integrarea profesională este în creștere.

e. Generalizarea tehnicii în toate domeniile de activitate: producție, servicii publice, cercetare științifică, activitate casnică. În acest context, cultura tehnică constituie o *condiție a adaptării*. Până la o anumită limită, ea poate fi integrată în cultura generală, dacă nu dorim să vorbim de o *cultură tehnică generală și de una specializată*. Mediul de viață al omului este, printre altele, un *mediu tehnic*. Orice om are nevoie de informații, procedee de lucru, deprinderi consolidate pentru a putea săvârși operații de natura respectivă.

f. Creșterea rolului culturii și a capacităților intelectuale. Intellectulizarea formelor de producție constituie un proces în accentuare, care se exprimă prin *creșterea rolului capacităților intelectuale în raport cu al celor manuale și prin implicațiile culturii*. În orice proces de producție, lucrătorul execută operații pe baza unor fișe tehnologice și folosește adeseori schițe sau formule. Cultura generală, ca și cea de specialitate ajută pe lucrător în înțelegerea parametrilor unui proces de producție, rolul locului său de muncă în acest proces și semnificația operațiilor pe care le execută. Prin aceasta, omul se deosebește de robot.

g. *Atenuarea diferențelor dintre profesii, ca rezultat al implicațiilor culturii generale și a culturii tehnice în orice domeniu de activitate.* Dacă cultura generală ajută la *înțelegerea problematicii profesionale*, stăpânirea tehnicii permite *sesizarea cu ușurință a modului de exploatare a instalațiilor* (principii tehnice cu valoare universală). Se adaugă la aceasta și prezența aceluiași tipuri de construcții tehnice în toate ramurile de activitate (de exemplu, tablourile de control și comandă). *Specializarea mașinii* pentru executarea unor operații înlătură necesitatea formării diferențiate a persoanei. Atenuarea diferențelor dintre profesii *simplifică procesul de adaptare, acordă proceselor de calificare o bază comună și determină creșterea mobilității profesionale.*

[3. Modele — conținut și funcții

Linii de evoluție ale proceselor de muncă, desprinse prin analiza dinamicii muncii, cunosc grade diferențiate de generalizare. Formele modernizate coexistă, aproape în fiecare sector, cu formele tradiționale, fie că această coexistență este condiționată de factori generali sociali, fie că unele activități, cum sînt, de exemplu, cele de întreținere și reparații, nu pot fi executate în alt mod. Această situație nu afectează, însă, caracterul prospectiv al direcțiilor înregistrate în evoluția proceselor de muncă și nici posibilitatea de a fi folosite în conturarea modelelor de calificare profesională. Dar, pentru moment, nu trebuie neglijate.

În stabilirea parametrilor principali ai diferitelor modele de calificare s-a avut în vedere faptul că pregătirea pentru o activitate profesională constituie un proces care se desfășoară în ani, prin intermediul unor activități de școlarizare diferențiate ca structură și care, în succesiunea lor, exprimă o trecere de la general spre particular sau individual.

a. Modelul general de calificare

Modelul general conține un ansamblu de parametri de natură educațională ce sînt comuni tuturor formelor de calificare. De aceea, el este o construcție științifică, realizată prin abstragerea elementelor ce pot fi considerate fundamentale unui astfel de proces. Prin structura sa, modelul general constituie un răspuns la întrebarea: care sînt valorile pe care trebuie să le cultivăm pentru a asigura structurarea corectă a unui proces de pregătire? Punînd astfel problema, se poate spune că modelul general de calificare, prin generalitatea lui, nu exprimă numai esența unui proces de calificare, ci, în același timp, poate fi considerat un *stadiu* al unui proces de natura respectivă, stadiu în care, prin atenția acordată unor parametri generali ai calificării, se asigură condiția optimă a specializării, adică a pregătirii diferențiate.

Parametrii calificării, ce pot fi considerați coordonate ale modelului general, sînt multipli și diferențiați ca natură.

— Pe primul plan se situează *problema educației*, care îndeplinește rolul de condiție a realizării și a integrării persoanei în formele de viață socială. Orice proces de muncă presupune desfășurarea unei *activități organizate*, implicînd ideile de *disciplină, responsabilitate și conștiință profesională*. Educația asigură posibilitatea valorificării fondului de caracteristici de

care dispune persoana, cit și posibilitatea de a beneficia de ansamblul condițiilor pe care societatea le pune la îndemina tînărului pentru realizare.

— *Atitudinea față de muncă și deprinderea de a munci*, concomitent cu acordarea unor *valori egale* muncii manuale și celei intelectuale, implică *respectul* față de muncă și este o expresie a necesității pe care o simte omul de a munci. Este atitudinea de respingere a situației de neactivitate, sau a celei de neintegrare constructivă în efortul general pentru proces. Atitudinea față de muncă este *produsul educației* și exprimă unul din *parametrii morali* ai ființei umane. O atitudine refractară muncii face incompatibilă organizarea unui proces de calificare profesională.

— *Cultura generală*, ca factor general în realizarea personalității, asigură *integrarea* în formele de viață socială, *orientarea* în ansamblul valorilor și realităților sociale, *asimilarea* culturii de specialitate sau a celei profesionale. În activitatea profesională, cultura generală oferă posibilitatea de a înțelege problematica unui loc de muncă. Cultura plasează persoana la un alt nivel de realizare, ce se reflectă în planul conduitei sale. Nivelul cultural și educațional al persoanei se reflectă în orice produs al activității sale.

— *Cultura tehnică*, în sensul de *cultură generală tehnică*, constituie unul din parametrii principali ai procesului de integrare în domenii variate de activitate. Nu există sector de activitate în care pregătirea tehnică să nu fie implicată. Este necesară în înțelegerea relațiilor tehnice și în stăpînirea unor modalități de execuție. Vorbim despre necesitatea unei culturi tehnice, care să aibă parametri și funcții echivalente cu ale culturii generale.

— *Prezența unui anumit nivel al capacităților intelectuale*. Nici o activitate nu poate fi săvîrșită în afara unor capacități intelectuale. Deși nivelul mental solicitat variază de la formă la formă de muncă, totuși, sub un anumit nivel mental nu se mai poate ridica problema unui proces de calificare profesională.

Realizarea modelului general de calificare trebuie să constituie o preocupare încă din formele de școlarizare ce preced profesionalizarea și continuată pe întregul parcurs al perioadei active (educație permanentă). Satisfacerea parametrilor acestui model contribuie la *menținerea unui anumit nivel în formele de viață și de activitate ale persoanei*.

b. Modelul tipologic de calificare

Prin realizarea modelului tipologic se înscrie un prim proces de diferențiere pe linia calificării. El reprezintă orientarea tînărului spre un anumit *domeniu de activitate* socială, care, în condițiile organizării școlii noastre, se găsește la baza orientării școlare a tînărului la sfîrșitul gimnaziului și integrarea în treapta I a unui anumit tip de liceu.

Printre parametrii acestui model distingem :

— *Cultura de specialitate*, care se structurează pe cultura generală și poate fi considerată ca o *cultură de ansamblu a domeniului*. Conduce la *diferențierea culturală* dintre categorii de indivizi, asigură *orientarea în domeniu* și se găsește la baza *policalificării* sau a *calificării largi* a tîneretului. Prin informația acumulată, schemele operaționale consolidate,

tehnicele asimilate și deprinderile formate se asigură posibilitatea de înțelegere și intervenție în problematica largă a domeniului.

— *orientarea expresă spre domeniul respectiv de activitate este concretizată prin atitudini favorabile și motivații bine precizate.* Realizarea unui proces de valorificare pe plan personal a conținuturilor formei respective de activitate se exprimă prin căutarea contactului și satisfacția dobândită prin cunoaștere și realizare concretă. Procesul de structurare a motivației precede încadrarea în forma specializată de pregătire și se amplifică pe parcursul acesteia (liceu, cu precădere). *Motivația este factorul dinamic care susține integrarea* alături de informație.

— ca un efect al integrării, perspectivele de viitor ale tânărului se structurează pe linia valorilor domeniului respectiv. Aceste deziderate de viitor îndeplinesc, motivațional, rolul de factor dinamic determinant în susținerea efortului în pregătire;

— prezența unui *fond aptitudinal compatibil* cu forma de solicitare existentă în sectorul respectiv asigură însușirea informației și a tehnicilor de lucru în condițiile unui efort normal și îndeplinește un rol important pe linia integrării;

— existența unei *structuri de personalitate* în concordanță cu caracteristicile temei și cu ambianța în care se desfășoară activitatea. Pentru procesul de integrare, în multe sectoare de activitate, condițiile dețin un rol mai important decât tema, care, rezultat al organizării științifice a muncii, este adusă la nivelul posibilităților normale de satisfacere ale omului (specializarea mașinii).

Dominanta psihică a persoanei trebuie să coincidă cu dominanta exprimată de condițiile de lucru (prudență și echilibru în transporturi, responsabilitate în industria automatizată, preferință pentru munca în aer liber în agricultură).

e. Modelul profesional de calificare

Subordonat modelului tipologic, modelul profesional reflectă ansamblul caracteristicilor ce trebuie realizate la nivelul persoanei, pentru a putea exercita, în condiții optime, o anumită activitate profesională. Restrângerea domeniului de pregătire are ca efect posibilitatea de dominare a activității și prin aceasta de atingere a măiestriei profesionale. În acest context, modelul profesional se conturează ca o *formă specializată* a modelului tipologic, situație în care se poate vorbi de o *cultură profesională* (subordonată culturii de specialitate), ce se definitivează prin integrarea în activitate, de *deprinderi specifice unei profesiuni*, de *interese și atitudini distincte față de activitatea în cauză*. Pregătirea tânărului, în acest stadiu, urmărește adaptarea sa la condițiile concrete ale unei activități bine determinate. Echilibrul pe care trebuie să-l asigure activitatea de calificare, între parametrii activității și ai persoanei, constituie condiția succesului profesional, calitatea produselor muncii și satisfacția.

d. Modelul personal de calificare

Spre deosebire de celelalte modele de calificare, modelul personal este un *model concret*, conturat la *nivelul persoanei* în funcție de parametrii săi fizici, psihologici și culturali. Fie că este privit în dinamica realizării, fie ca formă consolidată, modelul respectiv este o expresie a

activităților desfășurate (sau în curs de desfășurare) pentru formarea personalității în condițiile modelelor general, tipologic și profesional. Diversitatea structurilor individuale de personalitate determină diversitatea modelelor personale de calificare. În interiorul cazurilor particulare vom întâlni, astfel, diferențieri între nivelurile de realizare ale modelelor general, tipologic și profesional; diferențieri calitative (conținut, organizare) între aceleași modele; forme diferite de compensare între anumite compartimente sau variabile; linii distincte de atingere a măiestriei etc. Profesiunea fiind activitatea prin care personalitatea își conturează, cu precădere, valoarea sa socială, se poate spune că unul dintre obiectivele principale ale procesului de structurare a personalității este crearea condiției de integrare într-o formă de activitate socioprofesională.

4. Cîteva precizări finale

Plecăm de la ideea că, în condițiile normalității, *orice om poate deveni un bun profesionist*, cu rezerva, însă, de a nu lua cei doi termeni ai relației în accepțiunea lor deplină: orice om — orice activitate. Factori de natură ereditară sau educațională intervin în diferențierea capacităților de muncă sub aspect de nivel sau de direcție de afirmare.

Modelele de calificare menționate mai sus se confundă cu stadiile pregătirii tinărului pentru viață și sînt în concordanță cu structura organizatorică a școlii. Realizarea optimă a unei etape constituie o condiție de consolidare a celor care urmează. De aici, importanța deosebită acordată educației și culturii generale, implicit celei general-tehnice, care pot fi considerate ca factori prin care se asigură accesibilitatea tinărului față de cele mai variate domenii de pregătire și muncă. De notat că în conținutul fiecărui model de calificare se găsesc subordonate un model comportamental și altul cultural.

În condițiile actuale, cînd diferențele dintre profesii se atenuează continuu, este util să nu uităm caracteristica de polivalență a fondului aptitudinal, adică posibilitatea pe care o are persoana de a satisface cu același fond aptitudinal, activități mult diferențiate între ele.

De asemenea este bine să nu uităm faptul că procesul de diferențiere a personalității se găsește, în mare parte, sub influența factorilor de mediu și de educație. Dacă formele de instruire și educație intervin prea tîrziu sau prea puțin în diferențierea persoanelor sub aspect cultural este normal ca și orientarea tineretului spre anumite forme de activitate să nu aibă o bază structurală. O analiză a sistemului nostru de învățămînt, din acest punct de vedere, o considerăm necesară.

Mobilitatea profesională este un fenomen natural și este condiționată de factori obiectivi (dinamica muncii) sau subiectivi (aspecte de personalitate). Educația adulților, atunci cînd se structurează peste o educație școlară care nu a dus la diferențierea tipologică în interiorul generației tinere, are ca urmare accentuarea mobilității profesionale între sectoare diferite de activitate, și invers, cînd prin educația școlară, tinerii prezintă diferențieri tipologice sub aspect cultural, educația adulților asigură consolidarea liniei respective de calificare. Mobilitatea profesii-

onală nu trebuie confundată cu instabilitatea. Aceasta din urmă are alte cauze și nu poate fi considerată un fenomen normal.

Relația optimă dintre învățămînt și producție este dependentă de relația dintre modelul general și cel tipologic de calificare profesională pe anumite trepte și în anumite forme de pregătire; de momentul în care școala începe realizarea modelului tipologic; de valoarea acțiunilor de consolidare a acestuia (dealtfel, ca și a celui general).

Orientarea școlar-profesională a tineretului rămîne inefficientă dacă se reduce la simpla informare. De asemenea, dacă ea este folosită numai pentru satisfacerea unei rețele școlare sau a unui necesar de cadre. Orientarea este o acțiune de asistență a tînărului, a familiei acestuia și a educatorilor în problemele copilului și, prin aceasta, ea intervine în structurarea procesului de realizare a personalității. De asemenea, orientarea școlar-profesională este o concepție care se găsește la baza acțiunilor de organizare a unui proces de învățămînt pentru a se crea posibilitatea, pentru toate categoriile de copii, de a fi plasate în condițiile optime de dezvoltare. Acțiunea orientării nu se exercită numai asupra tineretului, ci și asupra condițiilor pe care societatea le pune la îndemîna tineretului pentru a se realiza. Oare, în acest context, învățămîntul nostru, care oferă condiții egale (pînă la clasa X inclusiv), oferă și șanse egale? Sau, într-o populație eterogenă, șansele egale se obțin prin respectarea principiului diferențierii condițiilor.

Precizarea unor modele de calificare profesională în interiorul procesului de școlarizare permite distingerea rolului indeplinit de acest proces în realizarea diferențiată a personalității și în integrarea socio-profesională a tineretului. Este, în același timp, o afirmare a legăturii dintre învățămînt și producție.